

PROSOSYAL DAVRANIŞ EKSENİNDE ÖZGECİLİK ÜZERİNE TEORİK BİR ÇÖZÜMLEME

Engin KARADAĞ^{*}
Işıl MUTAFCILAR^{**}

ÖZET

Özgecilik kavramını ilk kez on dokuzuncu yüzyılda Fransız filozofisinin ve sosyolojinin kurucularından biri olan Auguste Comte (1875) ortaya atmış ve özgeciliği başkaları için yaşama eğilimi veya arzusu olarak tanımlamıştır. Comte'un sosyal bilimlere katkısında eşsiz olan şey, sadece onun tanımladığı özgecilik kavramı değil, aynı zamanda dini varsayımlardan bağımsız bir kavram geliştirmede anahtar kişi olmasıdır. Bu çalışmada, özgecilik kavramının kapsamı, tarihsel gelişimi ile yine bu kapsamda prososyal davranışın bir elementi olarak literatürde tartışılan özgeci davranış hakkında var olan bilgileri ortaya koymak; kavramın getirilerini prososyal davranış ekseninde tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Özgecilik, prososyal davranış

(A Theoretic Analysis on Altruism in Prosocial Behavior Axis)

ABSTRACT

Auguste Comte (1875), who is one of the founder of French philosophy and sociology had introduced and defined altruism as "a tendency or a desire to live for others. The unique thing in Comte's contribution to the social science is not only the concept of altruism which Comte defined, but also the fact that he is a key person in developing a concept which is independent from religious suppositions. In this study, The scope of altruism concept, the historical development of altruism and, again in this scope, to show the information on altruistic behavior which is discussed as an element of prosocial behavior in literature, what the concept brings are discussed in prosocial behavior Axis.

Key words: Altruism, prosocial behavior

^{1*} Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğretim üyesi- enginkaradag@ogu.edu.tr

^{**} Ümraniye Anadolu Meslek Lisesi öğretmeni

Giriş

Özgecilik kavramını irdelemeden önce, genellikle anlaşılan ve kabul edilen tarz içinde tanımlamak gerekir. Bu tanımlama girişimi, özgecilik kavramını açıklamaya çalışıldığı zaman bilhassa problem oluşturur. Özgecilik literatürü değişik bakış açıları ve özgeciliğin kavramsallaşmaları ile ilgili açıklamalar ile doludur. Bu durumun bir sonucu olarak özgeciliğin tek başına kabul edilmiş tanımlamalarından sakınılmıştır. Özgecilik, referans olarak farklı çerçeveleri olan sayısız araştırmacı tarafından ölçme girişiminde bulunan, araştırılan bir kavramdır. Batson'a² göre; özgecilik araştırmacılarını, filozof, biyolog, özellikle sosyobiolog, gelişimsel ve sosyal psikologları içermektedir. Sosyolog ve ekonomistler de özgeciliği tanımlama girişiminde bulunmuşlardır. Örneğin Mateer ve Willover³ literatürü etraflıca gözden geçirdikten sonra, özgeciliği; *birinin diğerine iyilikle gerçekleştirdiği, diğerlerine yarar sağlayan ve kişinin dışarıdan herhangi bir ödül beklemeksizin yaptığı davranış* olarak tanımlamaktadır. Onun bu özgecilik tanımı, bu tür davranışları gerçekleştirmek için yardım edene ödül konusunu da içermektedir. Özgeciliğin tanımında literatürdeki en büyük anlaşmazlık bölümlerinden biriside bu konudur. Özgecilik terimi geniş bir anlam ve kullanıma sahiptir. Değiş-tokuş teorisini tanımlama çabasındaki ekonomik modellere bir bağlaç^{4,5,6} ya da özellikle gönüllü katkılar, bencillikle tutarsız gibi görünen ekonomik davranışlar⁷ olarak kullanılmaktadır. İlginç bir şekilde, özgecilik *anti-Marksist* hayalciler

²Batson, C. D. *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1991.

³Mateer, N. H. & Willover, D. J. "Teacher Altruism: Implications for Administrators", *Pennsylvania Educational Leadership*, 13: (2), sayfa 29-31. 1994.

⁴Margolis, H. *Selfishness, Altruism and Rationality: A Theory of Social Choice*, NY: Cambridge University Press. 1982.

⁵Midlarsky, E., & Kahana, E. *Altruism in Later Life*, Thousand Oaks CA: SAGE Publications. 1994.

⁶Stark, O. *Altruism and Beyond: An Economic Analysis of Transfers and Exchanges within Families and Groups*, NY: Cambridge University Press. 1995.

⁷Sugden, R. *Thinking as a Team: Towards an Explanation of non Selfish Behavior*. In E. P. Paul, F. D. Miller, J. Paul (Eds.), *Altruism* (sayfa 69-89), Cambridge: Cambridge University Press. 1993.

için bir sancak olarak da kullanılmıştır⁸. Literatürde de gördüğü üzere, tüm bu farklı bakış açıları, düşüncenin genelliğine sevk etmemeli, bu nedenle, özgecilik üzerine yapılan tüm bu çalışmalar geniş ölçüde kabul edilmiş tek bir tanımın yetersizliği dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında bu çalışmanın temel amacı; özgecilik kavramının kapsamı, tarihsel gelişimi ile yine bu kapsamda prososyal davranışın bir elementi olarak literatürde tartışılan özgeci davranış hakkında var olan bilgileri ortaya koymak; kavramın getirilerini prososyal davranış ekseninde tartışmaktır. Çalışmanın yönteminde ise literatür değerlendirme yöntemlerinden *bütünleştirici değerlendirme* yöntemi kullanılmıştır. Bütünleştirici değerlendirme yöntemi, bir konu ile ilgili mevcut bilgi durumunun sunulduğu ve özetlendiği, o konudaki uzlaşmalara ve uzlaşmazlıklara yer verilen literatür değerlendirme yöntemidir⁹.

Özgeciliğin Kavramlaştırılması ve Tarihsel Gelişimi

Özgeciliğin en popüler kavramlaştırılması, süreç veya olaydan fayda gören/görecek kişinin ödülü için, fayda sağlayan davranışı sergileyen kişinin kendisini düşünmeden harekette bulunmasıdır. Bu durum en basit anlatımı ile gerçekleştirilen yardımsever hareketten, özellikle ödül ve kişisel çıkar beklenmemesidir. Özgecilik, literatürde büyük ölçüde prososyal ya da yardımsever davranış olarak da tanımlanmaktadır. Özgecilik ve prososyal davranış ahlâk felsefecilerinin çağlar boyu çalışma konusu olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Yirminci yüzyıla kadar özgecilik, genellikle yardımseverlik ya da hayır kurumu gibi terimlerin başlıkları altında çalışılmıştır. Bu durum dini akımların özgecilik kavramına yakından ilgisi göstermesine neden olmuştur¹⁰. Özgecilik kavramını ilk kez on dokuzuncu yüzyılda Fransız filozofinin ve sosyolojinin kurucularından biri olan Auguste Comte ortaya atmış ve özgeciliği *başkaları için yaşama eğilimi* veya *arzusu*

⁸Budd, L. J. "Altruism Arrives in America", American Quarterly, 8: (1), sayfa 40-52. 1956.

⁹Neuman, W. L. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Toronto: Allyn & Bacon. 2006.

¹⁰Wuthnow, L. S. Acts of Compassion: Caring for Others and Helping Ourselves, Princeton NJ: Prince University Press. 1991.

44 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Bir Çözümleme*

olarak tanımlamıştır¹¹. Comte'un sosyal bilimlere katkısında eşsiz olan şey, sadece onun tanımladığı özgecilik kavramı değil, aynı zamanda dini varsayımlardan bağımsız bir kavram geliştirmede anahtar kişi olmasıdır. Comte'un tanımlamasından etkilenen Karl Marx da özgeciliğe kendi sloganlarında önemli düzeyde yer vermiştir. Marx özgeciliğin kişinin kendi yeteneğinden kendi ihtiyaçlarına doğru uzanan bir süreç olarak ele almıştır. Ayrıca özgecilik konusunu çalışmamasına rağmen, özgeciliğe yakın düşüncelerle ilgilenerek, kişinin tüm potansiyeline ulaşmak için her bireye izin veren düşüncesini yansıtmıştır.

Fransız felsefesi Durkheim'a göre özgecilik, kibarlık ya da bir başka kişiye yardım etmek değildir. Durkheim ahlâkı, benlik yıkıcı olarak düşünmekte iken; özgeciliği, kişisel çıkar olmaksızın kişisel yıkıcılığın şiddet dolu ve gönüllü hareketi olarak tanımlanmaktadır¹². 1940'larda, Rus sosyolog, Pitirim Alexandrovich Sorokin, *yaratıcı özgecilik* üzerine yapmış olduğu araştırmaları ile özgecilik kavramının gelişimine en önemli katkılardan birini sağladığı söylenebilir. Sorokin, özellikle Comte ve Durkheim'in çalışmalarının aksine araştırmalarında sosyoloji alanını göz ardı etmiştir. Çünkü Sorokin, araştırmaları objektiflikten (bilimsel) ziyade, metafiziksel (bilim dışı) olarak kabul etmiştir. Sorokin'in, özgecilik üzerine çalışmalarının en önemli katkısı, özgecilik araştırmalarının önünü açması ve bilim insanlarının özgecilik kavramını keşfetmeye devam etmelerini sağlamasıdır. Sorokin'in ile özgecilik üzerine yapılan çalışmaların hızlanması ile 1960'larda özgecilik kavramı dini yorumlamalardan uzaklaşmış ve bu uzaklaşmayla birlikte 1980'li yıllarda sosyologlar tekrar özgecilik üzerine çalışmaya başlamışlardır.

Özgecilik kavramının doğuşu, sosyoloji disipliniyle ilişkilidir. Ancak özgecilik üzerine yapılan araştırmaların çoğu, sosyoloji alanı dışında gelişmiştir. Davranış bilimleri ve sosyal bilimler ile ilgilenen bilim insanları, özgecilik kavramının geniş bir açıda ortaya koymuşlardır. Özellikle 1960'lı yıllardan günümüze kadar ve doğa bilimleri ile ilgilenen bilim insanları da son yirmi yıldır özgeciliğin gelişimine katkı

¹¹Comte, A. *System of Positive Polity*, 1-4. London: Longmans, Green and Co. 1875-1877.

¹²Dubiski, N. "Durkheim's Altruism as the Source of His Social Holism: A Discussion of the Viability of a Social Basis for Moral Principles", *Electronic Journal of Sociology*, 5(3) <http://www.sociology.org/archive.html>. web adresinden 25 Mayıs 2008 tarihinde edinilmiştir. 2001.

sağlamışlardır. Ancak bu katkıların bazı önemli noktalarında eksiklikler bulunmaktadır. *Mantıksal pozitivist teorisini* takip eden araştırmacılar, özgecilik olasılığını inkâr etmişlerdir. *Mantıksal pozitivist teorisi*, tüm sosyal olayları bencil bireyler tarafından yapılan mantıksal hesaplamalar bağlamında açıklamaya çalışmışlardır. İnsanlar, ne yapacaklarına karar vermeden önce, tüm hareketlerinin maliyet ve yararlarını hesaplamaktadırlar. Daha sonra önceden varsayılan yararlar üzerinden güdülenerek davranışta bulunmaktadırlar. Mantıksal pozitivist teorileri insanların özellikle egoist olduklarını ve gerçek özgeciliğin var olmadığını iddia etmektedirler. Özgeciliğin mümkün olduğunu kabul eden araştırmacılar ise ifade ettikleri görüşleri açısından, iki ayrı gruba ayrılmaktadırlar. Birinci grup, (i) özgeci davranışların yüzeyde ilgisiz davranışlar gibi görüldüğünü iddia ederler. Fakat bunlar muhtemelen daha az özgeci, diğer kişiye hizmet veren güdüler tarafından güdülenen davranışlardır. Bu durum mantıksal pozitivist teorisinin temelde karşılıklı pekiştireç olarak gördüğü özgeciliği ve egoizmin hilekâr formudur. İkinci grup araştırmacılar ise, (ii) hem özgeciliğin hem de egoizmin olabildiği iddiasındadırlar. Kişilerin bazen egoistik ve özgeci güdülerle doğaçlama bir şekilde davranışlara nail olacağını kabul etmektedirler. Fakat bu araştırmacılar, insanların başkalarına yarar sağlamak için ve kendilerini düşünmeksizin özgeci güdülerle meşgul olabileceğini, kuşkuculuğun ötesine götürmektedirler. Bu araştırmacılar, özgecilik ve egoizmi farklı iki kutup olarak görmektedirler. Ayrıca mantıksal pozitivist teorileri ve benzerleri çoğu zaman psikoloji, ekonomi ve evrimsel biyoloji alanlarını temsil etmektedirler¹³. Özgecilik olasılığının savunucuları; sosyal psikoloji, sosyoloji ve politik bilimlerden gelmektedirler ve bu ikinci bakış açısını yansıtan çalışmalar, maliyet-yarar analizinin ötesinde hareketi keşfetmeyi arayan çalışmaların tahlilidir. Bu durum, mantıksal pozitivist teorilerinin özgecilik kavramını tanımlamaya çalışan bilim insanlarının engel teşkil etmesinin önüne geçmiştir. Bu engelleme durumu mantıksal pozitivist teorilerini destekleyen disiplinlerin doğasında yatmaktadır. Schwartz'a¹⁴ göre, bu teoriler evrensel egoizm varsayımının üzerine kuruludur ve insanların bencil, mantıksal hareketleri üzerine odaklanma eğilimindedirler. Bu durum, mantıksal pozitivist

¹³Monroe, K. R. *The Heart of Altruism: Perceptions of Common Humanity*, Princeton NJ: Princeton University Press. 1996.

¹⁴Schwartz, B. 'Why Altruism is Impossible ... and Ubiquitous', *Social Service Review*, 67, sayfa 314-343. 1993.

46 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgeciliğin Üzerine Bir Çözümleme*

teorileri özgeciliğin kapasitesini açıklamada başarılı olamamasının temel nedenidir. Bu neden irdelenecek olunursa, birey davranışlarına odaklanmaları, sadece içsel güdülere rehberlik etmiş olmaları ve geniş sosyal bağlamla gömülmüş davranışları hesaba katmamaları şeklinde ortaya çıkar. Egoistik yorumlamalar, yine de, psikoloji alanının dışında problemlidir. Çünkü insanların sabit bir kişiliğe sahip olduğunu varsaymaktadır ki bu, çoğumuzun anlayamadığı bir şeydir¹⁵.

Kant¹⁶ özgeciliği zorunluluğun ya da görev anlayışının dışında bırakmıştır. Kant, başkalarının kötü durumlarına karşılık verilen duygusal cevapların değerini düşürdüğü ve aksine insanların sıkıntı içinde bulunan birine sadece yarar sağlama görevi olarak davranışta bulunduğunu varsaymıştır¹⁷. Kant tüm ilgilerin kişisel çıkarı küçülttüğünü iddia etmiştir¹⁸. Bu kişisel çıkar, ahlâki göreve ya da zorunluluk anlayışını belirterek, başkalarının kötü durumlarına karşı yardım karşılığını sağlamaktadır.

İnsan etkileşimi araştırmalarıyla ilgilenen sosyal bilimlerde gerçekleştirilen yakın zamandaki çalışmalar, Kant'ın kişisel çıkar nosyonunu tam anlamıyla reddetmezken, çoğunlukla yardım davranışına katkıda bulunabilecek diğer faktörler üzerine odaklanmaktadır. Bu faktörler arasında; empati, sosyal normlar ve içselleştirilmiş değerler yer almaktadır. Tüm bunlar prososyal ve yardımsever davranışın bileşenleri olarak tanımlanmaktadır¹⁹. Bu tanımlama bileşenlerinden hareket eden birçok araştırmacı başkalarına karşı olan veya ihtiyaç duyulan bir başka kişi tarafından ortaya konan empatik duygular gerçekleştirebilmek için özgeci davranış gerektirdiği üzerinde dururlarken [*örn.* Bar-Tal²⁰,

¹⁵Wuthnow, L. S. *Acts of Compassion: Caring for Others and Helping Ourselves*, Princeton NJ: Prince University Press. 1991.

¹⁶Kant, I. *Morality and the Duty of Love toward another Men*, In R.D. Milo (1973) (Ed.), *Egoism and Altruism* (sayfa 52-75), Belmont CA: Woodsworth. 1785.

¹⁷Blum, L. A. *Friendship, Altruism and Morality*, Boston: Routledge and Kegan Paul. 1980.

¹⁸Badhwar, N. K. "Altruism versus self-interest: Sometimes False Dichotomy", In E. F. Paul, F. D. Miller, & J. Paul (Eds.), *Altruism* (sayfa 90-117), Cambridge UK: Cambridge University Press. 1993.

¹⁹Staub, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

²⁰Bar-Tal, D. *Prosocial Behavior: Theory and Research*, NY: John Willey and Sons. 1976.

Rosenhan²¹, Rushton²²], bir kısım araştırmacı ise sosyal norm, sosyal pekiştirici ve öğrenilmiş davranışların etkilerini, özgeci davranıştan sorumlu olarak görmektedirler [örn. Aronfreed²³, Grusec²⁴, Rushton & Sorrentino²⁵].

Özgecilik ve Özgeci Davranış İlişkisi

Özgecilik ve özgeci davranış kavramları yıllardır üzerinde çok sayıda araştırma yapılan kavramlardır. Merton ve Gieryn'e²⁶ göre, özgeciliğin sistematik çalışması, temel özgecilik kavramının tanımıyla çevrenin zorlukları tarafından çevrenmektedir. Özgeci olma davranışı, özgeci davranışın arkasındaki nedenlerle ilişkisi içinde geniş bir kullanıma ve anlama sahiptir. Özgeciliğin çoğu tanımı, güdülerin motive edilmesi ve bencillik üzerinde yoğunlaşmaktadır. Gerekli olan bencilliğin derecesi ve istenen güdülemenin türü büyük ölçüde değişiklik göstermektedir. Bu iki uç konu özgeci davranışla ilişkili olmaktan, kimseyi umursamamaya; kişisel çıkar sağlamamaktan, kendi tatminini sağlamaya kadar değişiklik göstermektedir²⁷. Mateer ve Willover²⁸ özgeciliği, davranışı gerçekleştiren kişinin ödül beklemezsin o

²¹Rosenhan, D. L. "Toward Resolving the Altruism Paradox", In L. Wispe (Ed.), *Altruism, Sympathy and Helping: Psychological and Sociological Principles* (sayfa 101-113), NY: Academic Press. 1978.

²²Rushton, J. P. *Altruism, Socialization and Society*, Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall. 1980.

²³Aronfreed, J. "Altruistic Behavior", R. D. Milo (Ed.), *Egoism and Altruism* (s.108-119), Belmont CA: Wadsworth. 1973.

²⁴Grusec, J. E. "Socialization Processes and the Developmental of Altruism", J. P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior* (sayfa 65-90), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

²⁵Rushton, J. P., & Sorrentino, R. M. "Altruism and Helping Behavior: A Historical Perspective", In J. P. Rushton, & R. M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 3-14), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

²⁶ Merton, R. K., & Gieryn, T. F. "Institutionalized Altruism: The Case of the Professions". In R. K. Merton (Ed.), *Social Research and the Practicing Professions* (sayfa 109-134), Lanham MD: University Press of America. 1982.

²⁷Oliner, S. P., & Oliner, P. M. *The Altruistic Personality: Rescuers of Jews in Nazi Europe*, NY: Free Press. 1988.

²⁸Mateer, N. H. & Willover, D. J. "Teacher Altruism: Implications for Administrators", *Pennsylvania Educational Leadership*, 13:(2), sayfa 29-31. 1994.

48 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgeciliğin Üzerine Bir Çözümleme*

davranışı gerçekleştirmesi olarak tanımlamaktadır. Leeds²⁹ özgeciliği (i) en azından bir diğer kişiye yararlı olabilen, (ii) gönüllü gerçekleştirilen, (iii) kişinin hemen bir ödül elde etmesini beklentisi ile güdülenmeyen bir davranış olarak kabul etmektedir. Bu görüşe zıt olarak, Hobbes³⁰ özgeci davranışların doğrudan ödül, çıkar, bencillikle bağlantılı olduğunu belirtmektedir.

Bencillik temelli açıklamalar, kişilerin niçin ve nasıl özgeci bir şekilde davrandıklarını açıklamada çok yardımcı değildirler. Fakat materyal ödül ya da toplum tarafından övgü gibi, kişisel çıkarın gözle görülür biçimlerini tanımlama da yardımcıdırlar. Benliğe ve diğerlerine yönelmiş hareketler arasındaki kesişmeye odaklanan açıklamalar; daha az belirgin olan, fakat kişinin kendini tebrik etmesi, kendini suçlamadan kaçınması, utanç ve suçluluktan kaçması, ödül kazanması (arkadaşların övgüsü ve takdiri ya da hayat boyu gelmesi beklenen yararlar) gibi kişisel çıkarların hala var olan biçimlerini tanımlama da yardımcı olmaktadır³¹.

Karşılıklı özgeciliğin bir diğer şekli, özgeci davranışı tanımlamaktadır. Özgeciliğin bu biçimi, bir kişinin diğerine bu davranışın bir gün geri döneceği ihtimali ile sonuçlanabilecek bir davranışta bulunması ihtimali sayesinde yaşar^{32,33}. Özgeciliğin bu türü, hayatta kalma mücadelesinde ve hatta düşmanlık davranışının zıttı bir davranış geliştirebilen sosyal işbirliğinin türemesidir³⁴. Davranışı gerçekleştirenin iyiliksever davranışı, saklı ya da açık, bencil bir amacı olma olasılığı olabilmektedir. Gözlemcilerin iyiliksever davranışı gerçekleştirenlerin yararını ayrıntılandırmamış olmalarına rağmen, bu olasılık, böylesine bir yararın davranış üzerinde rastlantı olmadığını kanıtlamaz³⁵.

²⁹Leeds, R. "Altruism and the Norm of Giving", Merrill-Palmer Quarterly 9, sayfa 229-240. 1963.

³⁰Hobbes, T. "Self-love and Society", R. D. Milo (Ed.), Egoism and Altruism (s. 17-25), Belmont CA: Wadsworth. 1662.

³¹Batson, C. D., & Oleson, K. C. "Current Status of the Empathy-Altruism Hypothesis", In M. S. Clark (Ed.), Prosocial Behavior (sayfa 62-85), Newbury Park CA: SAGE Publication. 1991.

³²Boorman, S. A., & Levitt, P. R. The Genetics of Altruism, NY: Academic Press. 1980.

³³Kohn, A. The Brighter Side of Human Nature: Altruism and Empathy in Everyday Life, NY: Basic Books, Inc. 1990.

³⁴Wright, R. "The Evolution of Despair", Time, 146: (9), sayfa 50-57. 1995.

³⁵Quigley, B., Gaes, G. G., & Tedeschi, T. T. "Does Asking Make A Difference? Effects of Initiator, Possible Gain and Risk on Attributed Altruism", Journal of

Araştırmalar, çoklu toplumsal gelişim aşamalarının hayatın çocukluktan ergenlik dönemine kadar ki bireysel ilerleme olarak meydana geldiğini göstermektedir³⁶. Krebs ve Van Hesteren'in³⁷ özgeci davranışların gelişimin safhaları ile ilgili çalışmasında çocuklar basit *gülümseme ve seslerle* birlikteki uyaran davranışlara tepki vermeye başlarlar, sonra daha çok *ego merkezli uzlaşma* davranışlarıyla kendi ihtiyaçlarını karşılamaya devam ederler. Daha sonra, *işbirliği dönemi* bireysel yerine getirmelere tepki olarak diğerlerini memnun etme davranışı olarak meydana gelir. Zahn-Waxler, Radke-Yarrow ve Wagner³⁸ başkalarının ilgi ve kaygılarını yansıtan davranışlar, yaşamın ikinci yılı boyunca ortaya çıkar. Onların bu çalışması, gelişimsel geçiş devresi hakkındaki önceki çalışmaları desteklemekte ve çocuklardaki özgecilik ve bilinç için erken kaynaklar önermektedir. Bu safhanın son aşaması, *karşılıklı özgecilik* ya da *başkalarının bilincinde olma* ve bu konuda yardımcı olabilecek yolları adres göstermektedir. Oliner³⁹ bu aşamada, zorunluluğun paylaşılmış rollerini yerine getirmek, toplumsal reddedilmeden kaçınma ve hatta iyi bir ün sağlama ve arkadaşlık kurma; tek kelimeyle, toplumdaki yerini sağlamlaştırmayı hedeflediğine değinmektedir. İlköğretimde, çocukların muhakemesi; onaylanma endişesini yansıtarak, kişiler arası ilişkileri etkileme ve ayrıca klişe bir şekilde iyi yolda davranış gösterme arzusu ile başlar. Fakat bu muhakeme ilköğretimden lise yıllarına doğru azalarak görülmeye devam etmektedir. Eisenberg⁴⁰ başlangıçtaki beklentilerin aksine, yapılan araştırmalarda kişisel kazanca yönlendirmenin yansıması olan doğrudan karşılıklı muhakemenin, ilköğretim yıllarında arttığını saptamıştır. Daha olgun bir seviyede çalışkan, dürüst, insafli özgeciliktir ki bu, *toplum kurumunu korumaya yardım etmek, grubun beklentilerine aykırı hareket etmemek*

Social Psychology, 129: (2), sayfa 259-267. 1989.

³⁶Oliner, S. P. Do Onto Others: Extraordinary Acts of Ordinary People. Boulder CO: Westview Press. 2003.

³⁷Krebs, D. L., & Van Hesteren, F. "The Development of Altruistic Personality", In S.P. Oliner, L. Baron, L. A. Blum, D. L. Krebs, & M. Z. Smolenska (Eds.), Embracing the Other: Philosophical, Psychological and Historical Perspectives of Altruism (sayfa 142-169). NY: New York University Press. 1992.

³⁸Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., & Wagner, E. "Development of Concern for Others", Developmental Psychology 28: (1), sayfa 126-136. 1992.

³⁹Oliner, S. P. Do Onto Others: Extraordinary Acts of Ordinary People. Boulder CO: Westview Press. 2003.

⁴⁰Eisenberg, N. "Prosocial Development in Adolescence: A Longitudinal Study", Developmental Psychology 27: (5), sayfa 849-858. 1991.

50 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Bir Çözümleme*

için içselleştirilmiş zorunlulukların yerine getirilmesi demektir⁴¹. Quigley, Goes ve Tedeschi⁴² tarafından yapılan bir araştırmada bu tür davranışları öz nitelikli özgecilik olarak tanımlamaktadır. Araştırmada kişinin gözlemci tarafından özgeci olarak fark edilmesine neden olan prososyal davranışlarla ilişkilendirilmiş değişken üzerine odaklanması incelenmiştir. Gözlemcinin prososyal kişiye bencil bir güdü yüklemesine neden olan herhangi bir faktör, özgeci davranış olan algının azalması beklenmiştir. Öz nitelikli özgecilik büyük olasılıkla mutlaklıktan ziyade bir derece sorunudur ve öğretilmiş kişisel ilgi fikri, bencil ve özgeci güdülerin bir kombinasyonu için prososyal aktiviteleriyle meşgul olan olarak algılanabileceğini öne sürmektedir. Özgeci davranışın bir diğer seviyesi; insan şerefini ve herkes için özgürlük ve adalet, insan haklarını destekleyen değerlerini içsel olarak elinde tutarak rehberlik edilmiş özerk özgecilik ile daha özgecil bir davranışı içine almaktadır⁴³. Entegre olmuş özgecilik daha sonra genel anlamda, insanlıkla entegrasyon ve şahsi menfaatin üstün aşaması olarak açıklanmaktadır⁴⁴.

Oliner⁴⁵ tüm bu değişik tanımları ve özgeci davranış aşamalarını iki kategoriye ayırmaktadır: (i) Kahramanca özgeci davranış ve (ii) geleneksel özgeci davranış. Kahramanca özgeci davranış (a) birine yardım etmek için yönlendirildiği, (b) kişi için yüksek derecede büyük bir fedakarlık ya da risk almasını içerdiği, (c) maddi karşılık beklemeksizin yanında bulunduğu, (d) gönüllü yapıldığı zaman gerçekleşir. Geleneksel özgeci davranış ise, kişinin bir risk ya da fedakârlığı yüksek derecede içermeyen davranış olarak ifade etmektedir.

Özgeci davranışlar toplumsal gruplarla ya da bu gruplar içinde var olmak için bulunan dinamikler tarafından da şekillendirilebilmektedir.

⁴¹Oliner, S. P., & Oliner, P. M. *The Altruistic Personality: Rescuers of Jews in Nazi Europe*, NY: Free Press. 1988. s.21.

⁴²Quigley, B., Gaes, G. G., & Tedeschi, T. T. "Does Asking Make A Difference? Effects of Initiator, Possible Gain and Risk on Attributed Altruism", *Journal of Social Psychology*, 129: (2), sayfa 259-267. 1989.

⁴³Oliner, S. P., & Oliner, P. M. *The Altruistic Personality: Rescuers of Jews in Nazi Europe*, NY: Free Press. 1988. s.21.

⁴⁴Krebs, D. L., & Van Hesteren, F. "The Development of Altruistic Personality", In S.P. Oliner, L. Baron, L. A. Blum, D. L. Krebs, & M. Z. Smolenska (Eds.), *Embracing the Other: Philosophical, Psychological and Historical Perspectives of Altruism* (sayfa 142-169). NY: New York University Press. 1992.

⁴⁵Oliner, S. P. *Do Onto Others: Extraordinary Acts of Ordinary People*. Boulder CO: Westview Press. 2003.

Trandis⁴⁶ çalışmalarında elde edilene bulguların Oliner⁴⁷ tarafından modellenmesi ile özgeci davranışın, *grup içi* ve *grup dışı* dinamikleri şunları ifade etmektedir: (i) Grup içi olanlar diğerlerini dışarıda ortak kader, benzer öz nitelikler ve dışarıda bırakılanların paylaşılan kimlik arayışına sahip olarak kendilerini gören insanlardır. *Onlar yoktur biz vardır.* (ii) Grup dışı ise, ortak kimliğin dışarıda bırakılan, grup içinde ne ortak bir kadere sahip olan ne de ortak bir kaderi paylaşan gruplardır. *Biz yoktur onlar vardır.* Bazı gruplar marjinaldir ne oldukça *iç* ne de *dış*tır. Fakat bunlar daha tehlikelidir ve bazen düşman olarak tanımlanabilirler. Ayrıca Oliner⁴⁸ grup içi özgeciliği, sadece bazı durumlarda yardım edebilen marjinal olarak tanımlanan gruplarla, grup dışına göre çok daha fazla muhtemel olduğunu belirtmiştir.

Tüm bu tanımlarla alt yapı, iş ve deneyimlerin farklılığından özgeci davranış günlük hayatta gerçekleşmektedir. Gönüllü itfaiyecinin kahramanca davranışı ya da eğitimcinin daha geleneksel davranışlarının olup olmaması insanların sıradan temeller üzerine özgeci davranışlarını gerçekleştirmesi Merten ve Gieryn'e⁴⁹ göre, sistematik-sosyolojik özgecilik çalışmasına özgeciliğin temel kavramının tanımı ile çevrili zorluklar tarafından engel olunmaktadır. Hakikaten tanım, yardımsever davranışların seviyeleri ve onların etkileri yardım eden üzerindeki yardımdan faydalanan kişi kadar tartışılmalıdır. Özgecilik konusundaki diğer ek tartışmalar, özgeciliğin gönüllülük yoluyla kişisel bağlılığı geliştiren rolünden⁵⁰, özgeci dürtüyü (his) harekete geçiren doğaçlama iletişim için genetik kabiliyetin talebine kadar çeşitlilik göstermektedir⁵¹. Açıkça, insan davranışının motivasyonları araştırmaya çalışıldığında, özgecilik kavramı kolayca tanımlanamamaktadır ya da kategorize edilememektedir.

⁴⁶Trandis, H. C. Individualism and Collectivism, Boulder Colorado: Westview. 1995.

⁴⁷Oliner, P. M. Saving the Forsaken, London: Yale University Press. 2004.

⁴⁸Oliner, P. M. Saving the Forsaken, London: Yale University Press. 2004.

⁴⁹Merton, R. K., & Gieryn, T. F. "Institutionalized Altruism: The Case of the Professions". In R. K. Merton (Ed.), Social Research and the Practicing Professions (sayfa 109-134), Lanham MD: University Press of America. 1982.

⁵⁰Wuthnow, L. S. Acts of Compassion: Caring for Others and Helping Ourselves, Princeton NJ: Prince University Press. 1991.

⁵¹Buck, R., & Ginsburg, B. "Spontaneous Communication and Altruism: The Communicative Gene Hypothesis", In M. S. Clark (Ed.), Prosocial Behavior (sayfa 149-175), Newbury Park CA: SAGE Publications. 1991.

Prososyal Davranış

Herhangi bir emre dayalı olmayan, örgüt için fayda sağlayan davranışlar ve hareketler, çalışanların biçimsel rol davranışlarından farklılık gösterir. Biçimsel olmayan davranışlar şeklinde ele alınan bu davranışlar literatürde, *prososyal davranış* veya *fazladan rol davranışı*^{52,53,54} olarak adlandırılmaktadır. Bu davranışlar çoğu zaman kişilerin kendi istekleri sonucunda ortaya çıkmakta ve örgüte fayda sağlamaktadır. Literatürde sadakat, itaat, taraf tutucu katılım, kişisel inisiyatif, nezaket ve yardım etme gibi birçok davranış prososyal davranış olarak adlandırılmaktadır.^{55,56,57}

Bar-Tal⁵⁸ prososyal davranışı dışarıdan bir ödül beklemezsizin başkasına yarar sağlamaya çalışıldığı *gönüllü davranış* olarak tanımlamakta, prososyal davranışın iki durumda gerçekleşeceğini açıklamaktadır. (i) Davranış ya kendi amacı için gerçekleştirilir (özgecilik) ya da (ii) bir şeyi sahibine iade etme, telafi hareketi (karşılıklı münasebet) olarak yapılmaktadır. Kohn⁵⁹ prososyal davranışa, birbirine gönüllü olarak ve kasten yarar sağlamak için yapılan hareketler olarak gönderme yapmaktadır. Böyle davranışlar yardım, paylaşma, önemseme

⁵²Moorman, R. H., Blakely, G. L. "Individualism-Collectivism as an Individual Difference Predictor of Organizational Citizenship Behavior", *Journal of Organizational Behavior*, 16, sayfa 127-142. 1995.

⁵³Smith, C. A., Organ, D. W., & Near, J. P. "Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents", *Journal of Applied Psychology*, 68, sayfa 653-63. 1983.

⁵⁴Organ, D. W. *Organizational Citizenship Behavior: The Good Soldier Syndrome*, Lexington, MA: Lexington Books. 1988.

⁵⁵Van Dyne, L., Graham, J. W., & Dienesch, R. M. "Organizational Citizenship Behavior: Construct Redefinition, Measurement, and Validation", *Academy of Management Journal*, 37: (4), sayfa 765-802. 1994.

⁵⁶Morrison, E. W. "Role Definitions and Organizational Citizenship Behaviors: The Importance of the Employees' Perspective", *Academy of Management Journal*, 37, sayfa 1543-1567. 1994.

⁵⁷Moorman, R. H., & Blakely, G. L. "Individualism-Collectivism as an Individual Difference Predictor of Organizational Citizenship Behavior", *Journal of Organizational Behavior*, 16, sayfa 127-142. 1995.

⁵⁸Bar-Tal, D. *Prosocial Behavior: Theory and Research*, NY: John Willey and Sons. 1976.

⁵⁹Kohn, A. *The Brighter Side of Human Nature: Altruism and Empathy in Everyday Life*, NY: Basic Books, Inc. 1990.

ve kurtarmayı içine alır. Fakat Kohn⁶⁰, prososyal davranışın tanımında özgeciliğin aksine, motivasyon kavramına hitap etmemektedir. Gerçekleşen davranışlardaki motivasyon özgeci olarak kabul edilen davranışların gereksinimi olarak Batson⁶¹ tarafından da tartışılmıştır. Schwartz ve Howard⁶² prososyal davranışın genelde özgeci ve diğer tür güdülerin bir karışımını içerdiğini belirtmektedirler.

Midlarsky ve Kahana⁶³ prososyal davranışı, davranış gerçekleştirilenin karşındaki birey için yarar sağlama olarak ve özgeciliği yardımsever davranışının bir alt kategorisi olarak görürler. Midlarsky⁶⁴ yardımsever davranışları, birine yardımın kişinin kendi görüşünü geliştirmek için yapılan bir deneme sağlamanın hedefleri tarafından güdülendiğini öne sürmüştür. Midlarsky⁶⁵ ayrıca (i) kişinin kendi sorunlarından uzaklaşmasını sağlama (ii) kişinin hayatındaki değerleri ve anlamların anlayışını geliştirme (iii) algılanan yeterliği yükseltme (iv) ruh halinin niteliğini geliştirme (v) sosyal entegrasyonu ilerletmesini içine alan kişinin başkalarına yardım etmesi sonucu kişiye fayda sağlayan beş nedenler olarak ortaya sürmüştür.

Prososyal ve yardımsever davranışın spektrali ele alındığında, özgeciliğin kendi tanımlarının parametrelerini de içerdiği açıktır. Bu nedenle, prososyal davranışın sıkça kabul edilen elementleri ile özgecilik ilişkisinin kısa bir tartışması bu açıklığın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Prososyal Davranışın Elementleri ve Özgecilik

⁶⁰Kohn, A. *The Brighter Side of Human Nature: Altruism and Empathy in Everyday Life*, NY: Basic Books, Inc. 1990.

⁶¹Batson, C. D. *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1991.

⁶²Schwartz, S. H. & Howard, J. A. "Internalized Values as Motivators of Altruism", In E. Staub, Bar-Tal, D., Karylowski, J., & Reykowsky, J. (Eds.). *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 229-256), NY: Plenum Press. 1984.

⁶³Midlarsky, E., & Kahana, E. *Altruism in Later Life*, Thousand Oaks CA: SAGE Publications. 1994.

⁶⁴Midlarsky, E. "Competence and Helping: Notes towards a Model", In E. Staub, D. Bar-Tal, J. Karylowski, & J. Reykowsky (Eds.), *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 291-309), NY: Plenum Press. 1984.

⁶⁵Midlarsky, E. "Helping as coping", In. M. S. Clark (Ed.), *Review of Personality and Social Psychology: Prosocial Behavior* (cilt 12, sayfa 238-264). Newbury Park, CA: Sage. 1991.

54 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgeçilik Üzerine Bir Çözümleme*

Empati: Empati prososyal davranışın birincil amacı olarak hizmet vermektedir^{66,67}. Rushton⁶⁸ empatiyi *bir başkasının duygusal durumunu tecrübe etme* olarak tanımlayarak, empatinin birinin diğeriyle duygularının eşleştiği zaman iki kişi arasında gerçekleştiğini ifade etmektedir. A kişisi tarafından bu duyguların eşleşmesi ya B kişisi tarafından doğrudan dışa vurulan ipuçlarının ya da A'nın B'nin durumundan bilinçli olarak bilgi sahibi olmasından meydana gelmektedir. Staub⁶⁹, empatik yanıtlar düşünüldüğünde prososyal kökenli başkalarına karşı pozitiflik, başkalarının iyiliği için endişe etme ve başkalarının iyiliği için kişisel sorumluluk olarak karakterize etmiştir. Bu prososyal köken başkalarının isteklerine karşı alınan empatik cevabı meydana getirmektedir. Hoffman⁷⁰ yardımsever davranışın empatik canlandırmasının damlaları tarafından izlendiğini belirtir ve eğer gözlemci kişisel olarak o duyguyu tecrübe ederse empatik cevabın olasılığının yükseleceğini önererek devam etmektedir. Dahası, Hoffman'a⁷¹ göre empati istemeyerek verilen cevaptır, ki bu eğer gözlemci kurbanına dikkat gösterirse, empatik cevap umulacaktır anlamına gelmektedir. Başkalarının kötü durumuna duygusal olarak cevap verebilme yeteneği Rosenhan⁷² tarafından özgeci cevap için temel

⁶⁶Hoffman, M. L. "Development of Empathy", In J. P. Rushton, & R. M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 41-63), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁶⁷Hoffman, M. L. "Development of Prosocial Motivation: Empathy and Quilt", In N. Eisenberg (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (sayfa 281-313), NY: Academic Press. 1982.

⁶⁸Rushton, J. P. "The Altruistic Personality", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspective* (sayfa 251-266), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁶⁹Staub, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁷⁰Hoffman, M. L. "Development of Prosocial Motivation: Empathy and Quilt", In N. Eisenberg (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (sayfa 281-313), NY: Academic Press. 1982.

⁷¹Hoffman, M. L. "Development of Prosocial Motivation: Empathy and Quilt", In N. Eisenberg (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (sayfa 281-313), NY: Academic Press. 1982.

⁷²Rosenhan, D. L. "Toward Resolving the Altruism Paradox", In L. Wispe (Ed.), *Altruism, Sympathy and Helping: Psychological and Sociological Principles*

olan davranışların yoğunlaşması ya da etkinin genişlemesi olarak tarif edilmiştir. Bu etki genişlemesi kişinin ödülünden vazgeçmesine ya da başkası için ceza çekmesine izin vermektedir. Keza, Batson⁷³ özgeci davranışların özgeci duyguyu beslediğini belirtmektedir.

Rol-üstlenme: Prososyal davranışlar için gerekli olan ve sıkça bahsedilen ikinci element davranışı gerçekleştirenin rol-üstlenme ya da bakış-açısı-üstlenmedir. Rol-üstlenme karşısındaki ihtiyacı anlamasına izin vermek, karşılığında, yardımsever davranışları güdüleyebilmektir⁷⁴. Rol-üstlenme yetileri, Rushton'a⁷⁵ göre, kişinin empati ile sonuçlanan başkasının durumunu hayal etmesine izin vermektedir. Staub⁷⁶ empatik cevabı harekete geçirmek için başkalarının ihtiyaçlarını algılamının ve değerlendirmenin önemini vurgular. Davranışı gerçekleştiren sonrasında, yardımsever davranışın oluşmasına yardım sağlayan kurbanının yaşadığı kötü durumun nedenleri hakkında çıkarımlar yapabilmektedir⁷⁷.

Rol-üstlenme kapasitesi bireye, *kritik anlamda çeşitli arabulucu yardımseverlik* olan diğer kişinin ihtiyacı hakkında tahminde bulunmasına izin vermektedir⁷⁸. Dahası rol-üstlenme bireyin yardım ve destek sağlamak için kendi isteğine kıymet vermesine izin vermektedir⁷⁹.

(sayfa 101-113), NY: Academic Press. 1978.

⁷³Batson, C. D. *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1991.

⁷⁴Krebs, D. L., & Van Hesteren, F. "The Development of Altruistic Personality", In S.P. Oliner, L. Baron, L. A. Blum, D. L. Krebs, & M. Z. Smolenska (Eds.), *Embracing the Other: Philosophical, Psychological and Historical Perspectives of Altruism* (sayfa 142-169). NY: New York University Press. 1992.

⁷⁵Rushton, J. P. "The Altruistic Personality: Evidence from Laboratory, Naturalistic and Self-Report Perspectives", In E. Staub, D. Bar-Tal, J. Karylowski, & J. Reykowsky, (Eds.), *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 271-290), NY: Plenum Press. 1984.

⁷⁶Staub, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁷⁷Hoffman, M. L. "Development of Prosocial Motivation: Empathy and Quilt", In N. Eisenberg (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (sayfa 281-313), NY: Academic Press. 1982.

⁷⁸Eisenberg, N. *Altruistic Emotion, Cognition and Behavior*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1986.

56 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgeciliğin Üzerine Bir Çözümleme*

Nagel⁸⁰ özünde, istenilen ya da arzu edilen davranışın derecesi hakkında karar vermesi için gözlemciye izin veren diğer kişinin gerçeğini tanıma yeteneği üzerinde durmaktadır. Badhwar⁸¹ ise algılamının önemini *başkasının iyiliği için gerçekleştirilen bir davranış, onun hatırı için yalnızca ve öncelikle onun ilgilerinin algısı tarafından motive etmelidir* diyerek ifade etmektedir.

Rol-üstlenme kişiye başkasının ihtiyaçlarına cevap verme kişinin yeteneği ya da yeterliliği hakkında tahminde bulunmasına izin vermektedir⁸². Bu yeterlilik, gerçek ya da algılanmış, yardımsever davranışın habercisidir⁸³. Krebs'e⁸⁴ göre, kişi bir başkasının bakış açısını edinebildiği zaman özgeci bir şekilde cevap vermek için daha çok neden görür.

Kendine değer verme: Bireyin yardımsever davranış sağlamak için farkına vardığı yeterliliği, geniş anlamda, kendine değer vermesi tarafından idare edilmektedir. Kişisel görünümün ve kendine değer vermenin önemini tartıştığında, Staub⁸⁵ *kişilerin kendileri ve başkaları arasındaki ilişkileri nasıl anladıkları sadece, prososyal yönelim içinde şekillenen, başkalarına karşı olan yönelimlerine bağlı değildir aynı*

⁷⁹Staub, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.). *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁸⁰Nagel, T. *The Possibility of Altruism*, London: Oxford University, Clarendon Press. 1970.

⁸¹Badhwar, N. K. "Altruism versus self-interest: Sometimes False Dichotomy", In E. F. Paul, F. D. Miller, & J. Paul (Eds.), *Altruism* (sayfa 90-117), Cambridge UK: Cambridge University Press. 1993.

⁸²Schwartz, S. H. & Howard, J. A. "Internalized Values as Motivators of Altruism", In E. Staub, Bar-Tal, D., Karylowski, J., & Reykowsky, J. (Eds.). *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 229-256), NY: Plenum Press. 1984.

⁸³Midlarsky, E. "Competence and Helping: Notes towards a Model", In E. Staub, D. Bar-Tal, J. Karylowski, & J. Reykowsky (Eds.), *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 291-309), NY: Plenum Press. 1984.

⁸⁴Krebs, D. L. "Prosocial Behavior, Equity, and Justice", In J. Greenberg & R.L. Cohen (Eds.). *Equity and Justice in Social Behavior* (sayfa 261-308), NY: Academic Press. 1982.

⁸⁵Staub, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.). *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

zamanda kendilerine karşı olan yönelimlerine de bağlıdır şeklinde ifade etmektedir. Schwartz ve Howard⁸⁶ ihtiyaçları, hareketleri ve uygun davranış kararlarını oluşturma yeteneğini anlamının önem üzerinde dururken Wuthnow⁸⁷ kişinin kendine verdiği değeri önceden gören olmak için kişinin kendi potansiyelini yerine getirmek için kişinin çabalarının tatmini önemsemıştır. Bu karşın Hunt⁸⁸ kendine yüksek derecede kıymet veren kişilerin kendine daha az kıymet verenlerden daha özgeci olduklarını ve güçlü bir kişisel-imağın kişinin daha pozitif bir iletişim kurmasına katkıda bulunacağını belirtmiştir. Kendisine yüksek derecede kıymet verme daha iyi bir var oluşun anlamıdır ki bu ihtiyacı olan birine kişinin yardımsever bir karşılık vermesini etkilemektedir. Rosenhan⁸⁹ özgeci karşılık vermenin, kişi pozitif etki tecrübe ettiği zaman, kıymetini arttırmış olduğunu savunmaktadır.

Batson ve Coke⁹⁰ kişinin kendisine kıymet vermesi konusunu, bir şekilde daha farklı olarak, bazı örneklerde kişinin kendi kendine kıymetini arttırma arzusundan köklenen yardımsever davranışı öne sürerek araştırmalarını bu yönde sürdürmüşlerdir. Bu amaçla yerine getirilen yardımsever davranışın doğal olarak egoistlik olduğunu iddia etmişlerdir. Buna karşın yardımsever davranışın kişiyi kendi kıymetini yükseltmeye çalışmasının sonucu olabileceği düşüncesini göz önüne alarak, başkaları tarafından kolayca sömürülebilen çekinik, zayıf insanlar olmaktan ziyade, daha çok başkalarının ihtiyaçlarına cevap verebilen insanlar, en azından pozitif anlamda kendilerine kıymet veren bireylerdir. Bu kişiler, ehildirler ve yeterliliklerine güvenmektedirler⁹¹.

⁸⁶Schwartz, S. H. & Howard, J. A. "Internalized Values as Motivators of Altruism", In E. Staub, Bar-Tal, D., Karylowski, J., & Reikowsky, J. (Eds.). Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior (sayfa 229-256), NY: Plenum Press. 1984.

⁸⁷Wuthnow, L. S. Acts of Compassion: Caring for Others and Helping Ourselves, Princeton NJ: Prince University Press. 1991.

⁸⁸Hunt, M. The Compassionate Beast. NY: William Morrow and Co. 1990.

⁸⁹Rosenhan, D. L. "Toward Resolving the Altruism Paradox", In L. Wispe (Ed.), Altruism, Sympathy and Helping: Psychological and Sociological Principles (sayfa 101-113), NY: Academic Press. 1978.

⁹⁰Batson, C. D., & Coke, J. S. "Empathy: A Source of Altruistic Motivation for Helping?" In J. P. Rushton, & R. M. Sorrentino (Eds.), Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives (sayfa 167-187), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁹¹Staub, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.). Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives

58 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecılık Üzerine Bir Çözümleme*

Midlarsky⁹² kabiliyetli bir bireyin neden yardım etmek isteyeceği retorik sorusunu adres gösterdiğinde şunları önermektedir: (i) Başkalarına bağlı yüksek yeterliliğin kişisel algılamasıyla kabiliyetli kişi *noblesse oblige* anlayışından yardım etme arzusu duyabilir. (ii) Yüksek yeterliliğin kişisel algılamasıyla birey kendi kişisel çabalarından pozitif bir sonuç beklemek için gelmiş olabilir ve (iii) Düşük ücretler belki beklenebilir, yardımseverliğin sonucu olarak, çünkü biri kendini güçlü görürse bu büyük ihtimalle dünya tehditkâr olmayan bir yer şeklinde görülecektir.

Prososyal Davranışın Normları ve Özgecılık

Birçok yazar prososyal davranışı gerektiren normlara işaret etmiştir^{93,94,95,96}. Rushton⁹⁷ normu, olayların yargılandığı ve bu temelde onaylandığı ya da onaylanmadığı bir standart olarak tanımlamış ve *gereklilik* kabul edilecek kadar güçlü meydana gelen normlar, ahlâk ilkeler olarak kabul edildiğini belirterek devam etmiştir. Bu daha soyut bir şekilde meydana gelen normlar değerler olarak işaret edildiler ve tecrübe kabilinde meydana gelen ve keyfi bulunan normlar, *sosyal*

(sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁹²Midlarsky, E. "Competence and Helping: Notes towards a Model", In E. Staub, D. Bar-Tal, J. Karylowski, & J. Reikowsky (Eds.), *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 291-309), NY: Plenum Press. 1984.

⁹³Eisenberg, N. "The Development of Reasoning Regarding Prosocial Behavior", In N. Eisenberg. (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (sayfa 219-250), NY: Academic Press. 1982.

⁹⁴Rushton, J. P. "The Altruistic Personality", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspective* (sayfa 251-266), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁹⁵Staub, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

⁹⁶Merton, R. K., & Gieryn, T. F. "Institutionalized Altruism: The Case of the Professions". In R. K. Merton (Ed.), *Social Research and the Practicing Professions* (sayfa 109-134), Lanham MD: University Press of America. 1982.

⁹⁷Rushton, J. P. "The Altruistic Personality", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspective* (sayfa 251-266), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

kurallar olarak adlandırılabilir. Bar-Tal⁹⁸, Hunt⁹⁹ ve Kohn¹⁰⁰, diğerlerine karşı kişinin karşılık vermesini belirleyenleri tarif ederken, hepsi, *gerekliliği* işaret etmişlerdir.

Rushton¹⁰¹ bazı örneklerin (i) sosyal sorumluluk, (ii) adalet ve (iii) karşılıklı münasebetin normları olan, prososyal davranışla ilgili çoğu normlar vardır şeklinde öneride bulunmuştur. Kişilerin iletişiminde normların rolünü tartışırken, Thibout ve Kelley¹⁰² normun ilişkide üçüncü aracı olarak gözüktüğü bir davranış kuralı olduğu sonucuna varmışlardır. Eisenberg'e¹⁰³ göre, terimin kullanıldığı yöntemlerde farklılıklar olmasına rağmen, normlar genellikle sosyalleşme ve gelişme süreci boyunca içselleştirilen değerler olarak görülmektedir. Kişiler arasındaki değerler ve normların farklılığı göz önünde bulundurulurken, prososyal davranışla ilişkili bazı normlar özgeci davranışa yol açmakta, bazıları açmamaktadır. Bu ayrımın bir örneği karşılıklı münasebet normu olabilir ki bu norm çoğunlukla özgeci olmayan prososyal davranış ile ilişkilidir.

Hunt¹⁰⁴ (1990) yardımsever davranışa, kısmen de özgeci davranışa katkıda bulunacak üç önemli norm sunmaktadır. Bunlar; (i) karşılıklı münasebet normu, (ii) yardım etme ya da sosyal sorumluluk normu ve (iii) adalet normudur. Hunt¹⁰⁵ karşılıklı münasebet normunu, tüm işbirliği içeren ve karşılıklı yardım türlerini hesaba katarak tarif etmektedir. Adalet normu eşitliği, insancılığı ve adaleti ilerletirken; sosyal sorumluluk normu, böyle bir yardım olmadan çok büyük acı çekecek olan kişilere yardım istemektedir. Hunt tarafından taslağı çizilen normlar, Rushton¹⁰⁶ tarafından uygun davranışın normları tarifi içinde önerilen bu

⁹⁸Bar-Tal, D. Prosocial Behavior: Theory and Research, NY: John Willey and Sons. 1976.

⁹⁹Hunt, M. The Compassionate Beast. NY: William Morrow and Co. 1990.

¹⁰⁰Kohn, A. The Brighter Side of Human Nature: Altruism and Empathy in Everyday Life, NY: Basic Books, Inc. 1990.

¹⁰¹Rushton, J. P. "The Altruistic Personality", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspective (sayfa 251-266), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

¹⁰²Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. The Social Psychology of Groups, New Brunswick NJ: Transaction Books. 1986.

¹⁰³Eisenberg, N. Altruistic Emotion, Cognition and Behavior, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1986.

¹⁰⁴Hunt, M. The Compassionate Beast. NY: William Morrow and Co. 1990.

¹⁰⁵Hunt, M. The Compassionate Beast. NY: William Morrow and Co. 1990.

¹⁰⁶Rushton, J. P. "The Altruistic Personality", In J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino (Eds.), Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspective (sayfa 251-266), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

60 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgeciliğin Üzerine Bir Çözümleme*

normlara iyi ilişkilerini korumaktadır. Daha önce taslağı çizilen karşılıklı münasebet normu, prososyal davranışın temeli olarak çok sayıda yazar tarafından tarif edilmektedir. Blau¹⁰⁷ sosyal iletişimi düzenleyen sosyal değiş-tokuş süreci üzerine durmuştur. Blau'nun¹⁰⁸ vardığı sonuca göre, sosyal değiş-tokuş; kişisel mecburiyet, şükran ve güven hislerini meydana çıkarmakta ve tüm bunlar prososyal davranışın bileşenleri olarak kabul etmektedir.

Kurumsal normlar, özellikle özgeciliğin ile ilişkili olanlar, Merton ve Gieryn¹⁰⁹ tarafından ifade edilmiştir. Kurumsal özgeciliğin ödül ve cezaların dağıtımını gibi diğerlerine yardımcı olan davranış geliştirmekte olan yapısal düzenlemeler içerdiğini hesaba katmaktadır. Kişinin, böyle *bir davranış, prososyal davranışa zıt olarak, özgeci olarak etiketlenmelidir mi etiketlenmemeli mi?* sorusu sorma ihtimaline rağmen, prososyal davranış spektrum olarak kavramsallaşan özgeciliğin için faydalı olmaktadır. Merton ve Gieryn¹¹⁰, kurumsal özgeciliğin arkadaşlık ve çift sınırlarının ötesinde iş gördüğünü iddia etmiştir. Kurumsal düzenlemede, ödül çoğunlukla, örneğin ikili grup, gibi sosyal sistemin bir parçası olan diğer bireylerden kaynaklanmaktadır. Eğer üst kademeye yükselme ya da mesleğin kıymeti gibi elle tutulamaz ödüller ise bu ödüller ertelenebilir.

Normlar sosyalleşmenin ve gelişim sürecinin bir parçası olarak kişiyle içselleştirilmektedirler¹¹¹. Eisenberg'e¹¹² göre, kişiyi ahlâk i mantığı ile prososyal davranış arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bu prososyal ahlâki mantık, Kohlberg'in¹¹³ yasak-kökenli ahlâk i hükmünün

¹⁰⁷Blau, P. M. Exchange and Power in Social Life, NY: John Willey and Sons. 1964.

¹⁰⁸Blau, P. M. Exchange and Power in Social Life, NY: John Willey and Sons. 1964.

¹⁰⁹Merton, R. K., & Gieryn, T. F. "Institutionalized Altruism: The Case of the Professions". In R. K. Merton (Ed.), Social Research and the Practicing Professions (sayfa 109-134), Lanham MD: University Press of America. 1982.

¹¹⁰Merton, R. K., & Gieryn, T. F. "Institutionalized Altruism: The Case of the Professions". In R. K. Merton (Ed.), Social Research and the Practicing Professions (sayfa 109-134), Lanham MD: University Press of America. 1982.

¹¹¹Eisenberg, N. "The Development of Reasoning Regarding Prosocial Behavior", In N. Eisenberg. (Ed.), The Development of Prosocial Behavior (sayfa 219-250), NY: Academic Press. 1982.

¹¹²Eisenberg, N. "The Development of Reasoning Regarding Prosocial Behavior", In N. Eisenberg. (Ed.), The Development of Prosocial Behavior (sayfa 219-250), NY: Academic Press. 1982.

evrelerinin bir hatırlatıcısıdır. Kohlberg¹¹⁴ karşılığında ahlâk i düşünce ve mantığın içselleştirilmiş standartlarına katkıda bulunan sosyal kavram ve tavırların içselleştirilmesini içine alarak, gelişimsel süreci önermektedir. Buna karşın Rushton¹¹⁵ normların doğada kişisel olduğunu öne sürmektedir. Bu sıfatla yargılanan olayların aksine standartlar içselleştirilebilmektedirler. Olayı yargılanmış olarak birey, yardımsever davranışın iade edilebilme derecesini göz önüne alarak sonrasında bazı kararlar alabilmektedirler.

Sonuç ve Tartışma

Eisenberg¹¹⁶ prososyal davranışı; başkasına yarar sağlama niyetindeki gönüllü davranış olarak tanımlamakta ve özgeciliği prososyal davranışın bir alt türü olarak ifade etmekte ve diğer prososyal davranışlar ahlâk la ilişkisi olmayan hatta ahlâk a aykırı bir şekilde güdülenirken özgecilik ahlâk i yönden güdülenmesini ifade etmektedir. Ahlâk a aykırı olan güdüler kişisel yarar için başkalarının manipülasyonlarını içerirken, ahlâk la ilişkisi olmayan güdüler, sosyal açıdan onaylanma arzusunu içermektedir.

Prososyal davranışın spesifik bir varyantı olarak özgeciliği ne tanımlamaktadır? Bu sorunun cevabını arayan Krebs ve Van Hesteren'e¹¹⁷ göre, özgecilik, (i) başkalarına yapılan iyiliğinin artırılmasını sağlayan ve (ii) kendi içinde bir amaç olarak gerçekleştirilen bir bütündür. Wrightsman¹¹⁸ özgeciliği kişinin kendi

¹¹³Kohlberg, L. "The Development of Children's Orientations toward a Moral Order: I. Sequence in the Development of Moral Thought," *Vita Humana*, 6: (1/2), sayfa 11-33. 1963.

¹¹⁴Kohlberg, L. "The Development of Children's Orientations toward a Moral Order: I. Sequence in the Development of Moral Thought," *Vita Humana*, 6: (1/2), sayfa 11-33. 1963.

¹¹⁵Rushton, J. P. *Altruism, Socialization and Society*, Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall. 1980.

¹¹⁶Eisenberg, N. *Altruistic Emotion, Cognition and Behavior*, Hillsdale NJ: Lawrence Elbaum Associates. 1986.

¹¹⁷Krebs, D. L., & Van Hesteren, F. "The Development of Altruistic Personality", In S.P. Oliner, L. Baron, L. A. Blum, D. L. Krebs, & M. Z. Smolenska (Eds.), *Embracing the Other: Philosophical, Psychological and Historical Perspectives of Altruism* (sayfa 142-169). NY: New York University Press. 1992.

¹¹⁸Wrightsman, L., Jr. "Measurement of Philosophies of Human Nature". *Psychological Reports*, 14, sayfa 743-751. 1964.

62 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Bir Çözümleme*

içinde gerçekleşen bencil olmanın, içten acımanın ve başkaları için endişe etmenin derecesi olarak kavramlaştırmaktadır. Buck ve Ginsburg¹¹⁹ özgeciliği, davranışı gerçekleştirene gözle görülür bir yarar sağlayan ve sıklıkla maliyet getiren ile organizmanın başka bir organizmanın iyiliğini yükseltme davranışına eğilimi olarak ele almışlardır. Thibaut ve Kelley¹²⁰ bencilliğin ortaya çıkan ürünü olarak tarif ederken, Batson ve Oleson¹²¹ özgeciliği, başka birine Thibaut ve Kelley¹²² yarar sağlamanın nihai amacı ile güdülemek olarak ifade etmişlerdir.

Özgeciliğin tanımları çok sayıda ve çeşitli olduğu kadar, tanım ortaya koyma teşebbüsündeki araştırmacıların altyapıları da çeşitli ve çok sayıdadır. Daha öncede belirtildiği gibi, özgecilik konusundaki araştırma, tek bir tanımın olmayışı tarafından engellenmektedir. Batson'a¹²³ göre özgecilik başkalarının iyiliğinin yükselişinin nihai amacıyla güdüsel bir durumdur. Bu başkalarına yardım etme güdüsü, Krebs ve Van Hesteren'nin¹²⁴ tanımlaması tarafından da kullanılmış ve kendi içinde amaç olarak gerçekleştirilen hiç bir ödül beklentisi olmaması kapsamı ile birleştirilmiştir. Hunt¹²⁵, davranışı gerçekleştiren hakkında, davranışın dış kaynaklardan ödül beklentisi olmaksızın ya da öncelikle bir ödül beklentisi içinde olmadan gerçekleştirildiğinin iddia ederek biraz farklılaştırmıştır. Ayrıca, kendi tanımına, yardımsever davranışın, davranışı gerçekleştirene bazı fedakârlıklar yüklediğini eklediği zaman özgeciliğe başka bir element eklemiştir.

Özgeciliğin tüm bu tanımları gözden geçirildiğinde, türeyen

¹¹⁹Buck, R., & Ginsburg, B. "Spontaneous Communication and Altruism: The Communicative Gene Hypothesis", In M. S. Clark (Ed.), *Prosocial Behavior* (sayfa 149-175), Newbury Park CA: SAGE Publications. 1991.

¹²⁰Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. *The Social Psychology of Groups*, New Brunswick NJ: Transaction Books. 1986.

¹²¹Batson, C. D., & Oleson, K. C. "Current Status of the Empathy-Altruism Hypothesis", In M. S. Clark (Ed.), *Prosocial Behavior* (sayfa 62-85), Newbury Park CA: SAGE Publication. 1991.

¹²²Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. *The Social Psychology of Groups*, New Brunswick NJ: Transaction Books. 1986.

¹²³Batson, C. D. *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1991.

¹²⁴Krebs, D. L., & Van Hesteren, F. "The Development of Altruistic Personality", In S.P. Oliner, L. Baron, L. A. Blum, D. L. Krebs, & M. Z. Smolenska (Eds.), *Embracing the Other: Philosophical, Psychological and Historical Perspectives of Altruism* (sayfa 142-169). NY: New York University Press. 1992.

¹²⁵Hunt, M. *The Compassionate Beast*. NY: William Morrow and Co. 1990.

elementler (i) başkasına yardım etme güdüsü, (ii) davranışı gerçekleştirene bazı fedakârlıklar, (iii) dışarıdan hiçbir ödül beklentisinin olmamasıdır. Bu elementler Mateer ve Willover'e¹²⁶ göre özgecilik, akılda başkasının iyiliği ile gerçekleştirilen davranış, başkalarına yardım etme ve davranışı gerçekleştirene dışarıdan bir ödül beklentisi olmadan gerçekleştirilen davranıştır.

Tanımlar, anlamla iletişim kurmaya yardım ederken, kavramın duygusunu ya da esasını nakletme yeteneği ile sınırlıdır. Özgeciliğin ruhunu anlamak için tanımların ötesinde hareket etmek gerekmektedir. Bu ruhu Midlarsky ve Kahana¹²⁷ hem özgecilik ifadesinde hem de özgeciliğin imasında çok yönlü hale gelmiştir. Özgecilikte bir kişi diğerine değer vermektedir. Bu, bir kişi diğerinden haberdardır, diğer kişiye rehberlik etmektedir, diğerlerini önemsemektedir, diğerlerine yardım etmek için güdülenmektedir ve bu değerlere ve amaçlara göre davranmaktadır demektir. Bu yüzden özgecilik, kavrama ve etkiye, kişisel düşünceye, değerlere, hislere, amaçlara, davranışlara ve bazı durumlarda davranışın sonuçlarına işaret eden insan fonksiyonlarının bir şeklidir ifadesidir.

Sonuç olarak, özgecilik ile prososyal davranış arasında çok sıkı ve pozitif ilişkiler vardır. *Başkalarının gelişimi, korunması, varlığını sürdürmesine yönelik yapılan davranışları insanların üstlenmesi nasıl mümkün olabilir?* bu soruya cevap vermek için kullanılan önemli bir strateji, özgecilik ve prososyal davranışların varlığı ile ilgili içsel ve dışsal değişkenleri ölçmeyi ve tanımlamayı ortaya koymaktadır. Bu sonucun bir göstergesi olarak Reykowski¹²⁸ tarafından yapılan çalışmanın sonucunda, özgecilik ve prososyal davranışın, hedef kişinin karakteristiğine [*örn:* ırk, fiziksel görünüm, sosyal durum], durumun karakteristiğine [*örn:* görgü tanıklığı, gürültü, sosyal gerekliliklerin sayısı], öznenin geçici durumuna [*örn:* ruh hali, şu anki başarı ya da başarısızlık deneyimleri], öznenin kişisel karakteristiklerine [*örn:*

¹²⁶Mateer, N. H. & Willover, D. J. "Teacher Altruism: Implications for Administrators", Pennsylvania Educational Leadership, 13:(2), sayfa 29-31. 1994.

¹²⁷Midlarsky, E., & Kahana, E. Altruism in Later Life, Thousand Oaks CA: SAGE Publications. 1994.

¹²⁸Reykowski, J. "Motivation of Prosocial Behavior", In V.J. Derlega, & J. Grzelak, (Eds.), Cooperation and Helping Behavior: Theories and Research (sayfa 355-375), NY: Academic Press. 1982.

64 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Bir Çözümleme*

değerleri, ihtiyaçları, yaklaşımı üslubu] özne ve hedef kişi arasındaki psikolojik ilişkiye [*örn*: arkadaşlık, rekabet, acıma], özne ve hedef kişinin arasındaki fiziksel ilişkiye (mesafe), özgeci ve prososyal davranışın içerdiği maliyete, hedef kişinin ihtiyaçlarına, durumda aktive olan psikolojik sürece ve buna benzer şeylere dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

- ARONFREED, J. "Altruistic Behavior", R. D. MILO (Ed.), *Egoism and Altruism* (s.108-119), Belmont CA: Wadsworth. 1973.
- BADHWAR, N. K. "Altruism versus self-interest: Sometimes False Dichotomy", In E. F. PAUL, F. D. MILLER, & J. PAUL (Eds.), *Altruism* (sayfa 90-117), Cambridge UK: Cambridge University Press. 1993.
- BAR-TAL, D. *Prosocial Behavior: Theory and Research*, NY: John Willey and Sons. 1976.
- BATSON, C. D., & COKE, J. S. "Empathy: A Source of Altruistic Motivation for Helping?" In J. P. RUSHTON, & R. M. SORRENTINO (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 167-187), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

- BATSON, C. D. *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1991.
- BATSON, C. D., & OLESON, K. C. "Current Status of the Empathy-Altruism Hypothesis", In M. S. CLARK (Ed.), *Prosocial Behavior* (sayfa 62-85), Newbury Park CA: SAGE Publication. 1991.
- BLAU, P. M. *Exchange and Power in Social Life*, NY: John Willey and Sons. 1964.
- BLUM, L. A. *Friendship, Altruism and Morality*, Boston: Routledge and Kegan Paul. 1980.
- BOORMAN, S. A., & LEVITT, P. R. *The Genetics of Altruism*, NY: Academic Press. 1980.
- BUCK, R., & GINSBURG, B. "Spontaneous Communication and Altruism: The Communicative Gene Hypothesis", In M. S. CLARK (Ed.), *Prosocial Behavior* (sayfa 149-175), Newbury Park CA: SAGE Publications. 1991.
- BUDD, L. J. "Altruism Arrives in America", *American Quarterly*, 8: (1), sayfa 40-52. 1956.
- COMTE, A. *System of Positive Polity*, 1-4. London: Longmans, Green and Co. 1875-1877.
- DUBESKI, N. "Durkheim's Altruism as the Source of His Social Holism: A Discussion of the Viability of a Social Basis for Moral Principles", *Electronic Journal of Sociology*, 5(3) <http://www.sociology.org/archive.html>. web adresinden 25 Mayıs 2008 tarihinde edinilmiştir. 2001.
- EISENBERG, N. "Prosocial Development in Adolescence: A Longitudinal Study", *Developmental Psychology* 27: (5), sayfa 849-858. 1991.
- EISENBERG, N. "The Development of Reasoning Regarding Prosocial Behavior", In N. EISENBERG. (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (sayfa 219-250), NY: Academic Press. 1982.
- EISENBERG, N. *Altruistic Emotion, Cognition and Behavior*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1986.
- GRUSEC, J. E. "Socialization Processes and the Developmental of Altruism", J. P. RUSHTON, & R.M. SORRENTINO (Eds.), *Altruism and Helping Behavior* (sayfa 65-90), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.

66 *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Bir Çözümleme*

- HOBBS, T. "Self-love and Society", R. D. MILO (Ed.), *Egoism and Altruism* (s. 17-25), Belmont CA: Wadsworth. 1662.
- HOFFMAN, M. L. "Development of Empathy", In J. P. RUSHTON, & R. M. SORRENTINO (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 41-63), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.
- HOFFMAN, M. L. "Development of Prosocial Motivation: Empathy and Quilt", In N. EISENBERG (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (sayfa 281-313), NY: Academic Press. 1982.
- HUNT, M. *The Compassionate Beast*. NY: William Morrow and Co. 1990.
- KANT, I. *Morality and the Duty of Love toward another Men*, In R.D. MILO (1973) (Ed.), *Egoism and Altruism* (sayfa 52-75), Belmont CA: Woodsworth. 1785.
- KOHLBERG, L. "The Development of Children's Orientations toward a Moral Order: I. Sequence in the Development of Moral Thought," *Vita Humana*, 6: (1/2), sayfa 11-33. 1963.
- KOHN, A. *The Brighter Side of Human Nature: Altruism and Empathy in Everyday Life*, NY: Basic Books, Inc. 1990.
- KREBS, D. L. "Prosocial Behavior, Equity, and Justice", In J. Greenberg & R.L. Cohen (Eds.). *Equity and Justice in Social Behavior* (sayfa 261-308), NY: Academic Press. 1982.
- KREBS, D. L., & VAN HESTEREN, F. "The Development of Altruistic Personality", In S.P. OLINER, L. BARON, L. A. BLUM, D. L. KREBS, & M. Z. SMOLENSKA (Eds.), *Embracing the Other: Philosophical, Psychological and Historical Perspectives of Altruism* (sayfa 142-169). NY: New York University Press. 1992.
- LEEDS, R. "Altruism and the Norm of Giving", *Merril-Palmer Quarterly* 9, sayfa 229-240. 1963.
- MARGOLIS, H. *Selfishness, Altruism and Rationality: A Theory of Social Choice*, NY: Cambridge University Press. 1982.
- MATEER, N. H. & WILLOVER, D. J. "Teacher Altruism: Implications for Administrators", *Pennsylvania Educational Leadership*, 13:(2), sayfa 29-31. 1994.
- MERTON, R. K., & GIERYN, T. F. "Institutionalized Altruism: The Case of the Professions". In R. K. MERTON (Ed.), *Social*

- Research and the Practicing Professions (sayfa 109-134), Lanham MD: University Press of America. 1982.
- MIDLARSKY, E. "Helping as Coping", In. M. S. CLARK (Ed.), Review of Personality and Social Psychology: Prosocial Behavior (cilt 12, sayfa 238–264). Newbury Park, CA: Sage. 1991.
- MIDLARSKY, E. "Competence and Helping: Notes towards a Model", In E. STAUB, D. BAR-TAL, J. KARYLOWSKI, & J. REYKOWSKY (Eds.), Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior (sayfa 291-309), NY: Plenum Press. 1984.
- MIDLARSKY, E., & KAHANA, E. Altruism in Later Life, Thousand Oaks CA: SAGE Publications. 1994.
- MONROE, K. R. The Heart of Altruism: Perceptions of Common Humanity, Princeton NJ: Princeton University Press. 1996.
- MOORMAN, R. H., & BLAKELY, G. L. "Individualism-Collectivism as an Individual Difference Predictor of Organizational Citizenship Behavior", Journal of Organizational Behavior, 16, sayfa 127-142. 1995.
- MOORMAN, R. H., BLAKELY, G. L. "Individualism-Collectivism as an Individual Difference Predictor of Organizational Citizenship Behavior", Journal of Organizational Behavior, 16, sayfa 127-142. 1995.
- MORRISON, E. W. "Role Definitions and Organizational Citizenship Behaviors: The Importance of the Employees' Perspective", Academy of Management Journal, 37, sayfa 1543-1567. 1994.
- NAGEL, T. The Possibility of Altruism, London: Oxford University, Clarendon Press. 1970.
- NEUMAN, W. L. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Toronto: Allyn & Bacon. 2006.
- OLINER, P. M. Saving the Forsaken, London: Yale University Press. 2004.
- OLINER, S. P. Do Onto Others: Extraordinary Acts of Ordinary People. Boulder CO: Westview Press. 2003.
- OLINER, S. P., & OLINER, P. M. The Altruistic Personality: Rescuers of Jews in Nazi Europe, NY: Free Press. 1988.
- ORGAN, D. W. Organizational Citizenship Behavior: The Good Soldier Syndrome, Lexington, MA: Lexington Books. 1988.

68 *Prosoşyal Davranış Ekseninde Özgencilik Üzerine Bir Çözümleme*

- QUIGLEY, B., GAES, G. G., & TEDESCHI, T. T. "Does Asking Make A Difference? Effects of Initiator, Possible Gain and Risk on Attributed Altruism", *Journal of Social Psychology*, 129: (2), sayfa 259-267. 1989.
- REYKOWSKI, J. "Motivation of Prosocial Behavior", In V.J. DERLEGA, & J. GRZELAK, (Eds.), *Cooperation and Helping Behavior: Theories and Research* (sayfa 355-375), NY: Academic Press. 1982.
- ROSENHAN, D. L. "Toward Resolving the Altruism Paradox", In L. WISPE (Ed.), *Altruism, Sympathy and Helping: Psychological and Sociological Principles* (sayfa 101-113), NY: Academic Press. 1978.
- RUSHTON, J. P. "The Altruistic Personality: Evidence from Laboratory, Naturalistic and Self-Report Perspectives", In E. STAUB, D. BARTAL, J. KARYLOWSKI, & J. REYKOWSKY, (Eds.), *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 271-290), NY: Plenum Press. 1984.
- RUSHTON, J. P. "The Altruistic Personality", In J.P. RUSHTON, & R.M. SORRENTINO (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspective* (sayfa 251-266), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.
- RUSHTON, J. P. *Altruism, Socialization and Society*, Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall. 1980.
- RUSHTON, J. P., & SORRENTINO, R. M. "Altruism and Helping Behavior: A Historical Perspective", In J. P. RUSHTON, & R. M. SORRENTINO (Eds.), *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 3-14), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.
- SCHWARTZ, B. "Why Altruism is Impossible . . . and Ubiquitous", *Social Service Review*, 67, sayfa 314-343. 1993.
- SCHWARTZ, S. H. & HOWARD, J. A. "Internalized Values as Motivators of Altruism", In E. STAUB, BARTAL, D., KARYLOWSKI, J., & REYKOWSKY, J. (Eds.). *Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Behavior* (sayfa 229-256), NY: Plenum Press. 1984.

- SMITH, C. A., ORGAN, D. W., & NEAR, J. P. "Organizational Citizenship Behavior: Its Nature and Antecedents", *Journal of Applied Psychology*, 68, sayfa 653-63. 1983.
- STARK, O. *Altruism and Beyond: An Economic Analysis of Transfers and Exchanges within Families and Groups*, NY: Cambridge University Pres. 1995.
- STAUB, E. "Promoting Positive Behavior in Schools, in Other Educational Settings, and in the Home", In J.P. RUSHTON, & R.M. SORRENTINO (Eds.). *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives* (sayfa 109-133), Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1981.
- SUGDEN, R. *Thinking as a Team: Towards an Explanation of non Selfish Behavior*. In E. P. PAUL, F. D. MILLER, J. PAUL (Eds.), *Altruism* (sayfa 69-89), Cambridge: Cambridge University Press. 1993.
- THIBAUT, J. W., & KELLEY, H. H. *The Social Psychology of Groups*, New Brunswick NJ: Transaction Books. 1986.
- TRADIS, H. C. *Individualism and Collectivism*, Boulder Colorado: Westview. 1995.
- VAN DYNE, L., GRAHAM, J. W., & DIENESCH, R. M. "Organizational Citizenship Behavior: Construct Redefinition, Measurement, and Validation", *Academy of Management Journal*, 37: (4), sayfa 765-802. 1994.
- WRIGHT, R. "The Evolution of Despair", *Time*, 146: (9), sayfa 50-57. 1995.
- WRIGHTSMAN, L., Jr. "Measurement of Philosophies of Human Nature", *Psychological Reports*, 14, sayfa 743-751. 1964.
- WUTHNOW, L. S. *Acts of Compassion: Caring for Others and Helping Ourselves*, Princeton NJ: Prince University Press. 1991.
- ZAHN-WAXLER, C., RADKE-YARROW, M., & WAGNER, E. "Development of Concern for Others", *Developmental Psychology* 28: (1), sayfa 126-136. 1992.